

ECOLOGIA I SOCIALISME

LEONARDO BOFF

Petrópolis (Rio de Janeiro), Brasil

El Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (GIECC), un organisme dependent de les Nacions Unides amb l'objectiu d'avaluar el risc del canvi climàtic, ha afirmat que aquest és causat per les pràctiques irresponsables dels éssers humans. Aquestes pràctiques estan relacionades amb el procés industrialista mundial, que ja fa més de tres segles que dura. Per culpa seva, les societats humanes s'han proposat explotar tots els recursos de la Terra de forma il·limitada. L'efecte ha estat llançar anualment a l'atmosfera 27 bilions de tonelades de diòxid de carboni que, densificades, equivaldrien a una muntanya d'1 quilòmetre d'alçada per 19 quilòmetres de base. ¿Com podrà la Terra digerir tal pol·lució, si ja està donant senyals que no ho pot fer?

A causa de la pèrdua d'autoregulació, a la Terra ha pujat la temperatura, i això té com a efecte final la sequera d'una banda i les inundacions de l'altra, el desgel de les capes polars i de les muntanyes nevades, els huracans i la desaparició de milers d'espècies vives. Cap on anem? Aquesta és la pregunta que es fa tothom.

Allargant aquest procés, podem anar cap a un cataclisme, amb milions de víctimes humanes i la degeneració generalitzada de la biosfera.

La voracitat industrialista ha estat duta a terme, històricament, per dos models de societat: la capitalista i la socialista.

L'anomenat **socialisme real** de la Unió Soviètica i d'altres estats burocràtics ha provocat un gran estrès als ecosistemes. Però no estava en els ideals del socialisme originari aquest tipus de pràctica. És veritat que Marx no va incloure el moment ecològic en les seves anàlisis, perquè, en la seva època, es donava per descomptada la sostenibilitat il·limitada i la capacitat permanent de regeneració del sistema Terra. Però els ideals socialistes anunciaven una reconciliació de l'ésser humà amb si mateix, amb el proïsme i amb la natura. Les forces productives, en si mateixes, no serien pas destructives. Estarien al servei de més igualtat i justícia per a tots.

Tot i així, el balanç del socialisme real en termes ecològics és negatiu. Però n'ha quedat la proposta d'una relació integradora de l'ésser humà amb la natura. El socialisme, en el seu sentit ètic i polític,

és tan sols accidentament antiecològic. Entre el socialisme originari i l'ecologia hi ha una veritable afinitat, i no pas una incompatibilitat, ja que tots dos es fonamenten en la inclusió i en la superació de tota mena d'explotació.

El mateix no es pot dir del **capitalisme**. Aquest és, en essència, antiecològic, atès que el seu propòsit és usar la natura i explotar la força del treball humà per tal d'acumular riquesa, en el mínim temps possible, amb una inversió tan petita com sigui possible i amb una capacitat de competició tan gran com sigui possible. El capitalisme ho ha transformat tot en mercaderia (els béns de la natura i els òrgans humans), i ha creat fins i tot el "mercat dels drets de pol·lució". Si un país no arriba a la quota de pol·lució a què "té dret" (en realitat, ningú no el té, aquest dret), pot vendre'l a un altre. Com fer diners amb una cosa que, en si mateixa, és perversa i contranatura? Però això va de bracet amb la lògica del capitalisme.

Marx, a *El Capital*, va intuir que la tendència del capitalisme és destruir les dues branques que l'aguantaven: el treball humà, substituït per la màquina, i la natura, tot arrasant-la. Per això preveia un final tràgic del capitalisme. Avui estem veient la veritat de la previsió de Marx.

Actualment la manera de producció capitalista és la dominant en el món globalitzat. Si es porta fins a les últimes conseqüències, ens podrà destruir a tot plegats i ferir greument Gaia, la Terra viva. Urgeix, per tant, la seva deslegitimació ètica i política, i la seva superació històrica. Això implica una alternativa al capitalisme.

És en aquest context que **ressorgeix el socialisme** com a projecte polític, ètic i ecològic, capaç de salvar la Terra. No es tracta d'un socialisme utòpic, en el sentit que es realitzarà en el futur imprevisible, sinó d'una proposta que es pot portar a terme ara mateix, en la història, en el cas que vulguem sortir de l'atzucac a què el capitalisme mundial ha aculat tot el sistema de la vida.

Com serà aquest ecosocialisme? En primer lloc, cal deixar ben clar quina és la intuïció bàsica del socialisme. És la de col·locar la societat i "nosaltres" en el centre de les preocupacions humanes, i no pas l'individu i el jo. Això vol dir que el projecte econòmic

ha d'estar al servei del projecte social i del projecte ecològic de sostenibilitat de la vida. L'economia s'ha de sotmetre a la política, i la política a l'ètica de la solidaritat i de la participació del major nombre possible de persones.

Entès així, el socialisme representa **la realització radical de la democràcia**. En aquesta democràcia, la societat com un tot, i no les elits, es fan subjectes de l'acció política. És una democràcia sense fi, com bé ho ha expressat el pensador portuguès Boaventura de Souza Santos: una democràcia participativa i no únicament representativa i delegatòria, una democràcia viscuda en la família, en la comunitat, en les organitzacions socials i en l'estructura de l'Estat.

Darrere de l'ideal democràtic hi ha la idea, ancestral, que tot allò que interessa a tothom ha de poder ser discutit i decidit per tothom. Per tant, la democràcia té a veure amb la participació activa de tothom pels camins més diversos.

La democràcia s'ha de portar a terme, principalment, **també en el procés productiu**, ja que en el sistema capitalista la democràcia s'atura a la porta de la fàbrica. Allà dins regna la dictadura dels amos i dels tècnics. Això implica que els treballadors no siguin uns mers productors de productes, sinó també agents humans que discuteixen entre si i codecideixen les formes de producció, tot subordinant el valor de canvi al valor d'ús, i organitzant la producció en funció de les necessitats socials i de les exigències de salvaguarda del medi ambient.

Com va escriure un dels teòrics de l'ecosocialisme, el brasiler-francès Michel Löwy: "El socialisme ecològic seria una societat ecològicament racional, fonamentada en el control democràtic, la igualtat social i el predomini del valor d'ús; tal societat suposa la propietat col·lectiva dels mitjans de producció, un plantejament democràtic que permeti a la societat definir els objectius de la producció i les inversions, i una nova estructura tecnològica de les forces productives" (*Ecologia i socialisme*, Cortez Editora, São Paulo 2005, p. 49).

Com postulava Walter Benjamin, un marxista que va enriquir el marxisme amb un pensament humanístic, a partir de les víctimes i de la societat integrada en la natura, tot citant Fourier, un dels fundadors del socialisme utòpic: "Somem amb una feina que, lluny d'explotar la natura, tingui condicions de fer que, d'ella, en neixin creacions adormides en el seu cor".

La feina deixa així de ser mercaderia per ser

comprada i venuda. Rescata la seva funció d'obra per la qual l'ésser humà s'amotlla a si mateix, plasma la natura de forma que garanteix la seva supervivència sense desgastar el capital natural.

En aquest context guanya rellevància la qüestió bàsica per totes les societats: **l'energia**. L'ecosocialisme postula l'ús l'energies renovables i perennes com ara el sol, el vent, l'energia de les mareas... Especialment l'energia solar, menyspreada pel capitalisme perquè és gratuïta i amb ella no es poden fer negocis. Fins i tot ha sorgit un corrent que s'anomena "comunisme solar".

Parlant en plata: l'ecosocialisme emfatitza solucions que neixen de les bases i que estalvien recursos naturals o redueixen la pol·lució atmosfèrica. Així, per exemple, insisteix en el transport col·lectiu gratuït que trauria del carrer milers de cotxes i evitaria la contaminació, causant de l'efecte hivernacle que provoca l'escalfament del planeta. Valora les lluites més simples de la població que s'oposa a la implantació d'una indústria que contaminarà els sòls i les aigües, o que impliqui desforestació, amb la qual cosa s'afavoreix l'augment del diòxid de carboni.

En una perspectiva més ampla que preveu un **nou paradigma de civilització**, capaç de respondre al clamor ecològic, l'ecosocialisme postula la superació de l'actual configuració política, recolzada sobre els Estats nacionals. Una humanitat unificada a l'única Casa Comuna, la Terra, exigeix un centre d'organització dels recursos i serveis naturals, responsable de tota la població del planeta. Es fa necessària una governabilitat planetària. O repartim amb equitat els pocs recursos naturals, o la Terra no podrà atendre la voracitat dels consumistes i entrarà en un procés de caos, afectant a tothom indistintament. O bé ens farem socialistes per motius èticopolítics, i fins i tot merament estadístics, o bé patirem les conseqüències desastroses de la insostenibilitat de la Terra.

Una de les icones de l'ecosocialisme és Chico Mendes. Va unir la lluita dels pobles dels boscos –indígenes, *seringueiros* [recol·lectors de cautxú] i *sem-terra*– amb els ideals universalistes del socialisme. Volia un socialisme ecològic que fes justícia a tots, tot començant per les víctimes dels sistemes imperants i, al mateix temps, fes justícia a la natura agredida i devastada. Va morir víctima d'aquest seu somni, que continua viu en tots aquells que no accepten la destrucció del futur feta pel capitalisme globalitzat, i que creuen que una altra Terra i una altra Humanitat són possibles i millors.